

ВНЗ „УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ”

ВОШКОЛУП ГАННА ЮРІЇВНА

УДК 378.14.015.62:159.964.21

**ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дніпро – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”.

- Науковий керівник:** доктор педагогічних наук, професор
Волкова Наталія Павлівна,
ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”,
завідувач кафедри педагогіки та психології.
- Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор
Набока Ольга Георгіївна,
Державний вищий навчальний заклад „Донбаський
державний педагогічний університет” МОН України,
професор кафедри управління навчальними закладами;
- кандидат педагогічних наук, доцент
Калаур Світлана Миколаївна,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи.

Захист відбудеться 28 грудня 2017 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.08.120.02 у ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” за адресою: 49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18, зал засідань вченої ради (А 305).

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті www.duan.edu.ua та у бібліотеці ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” за адресою: 49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.

Автореферат розісланий 28 листопада 2017 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С.П. Кожушко

Наукове видання

ВОШКОЛУП ГАННА ЮРІЇВНА

**ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Підписано до друку 21.11.2017 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Оперативна поліграфія.
Ум.-др. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,95. Тираж 110 пр. Зам. №

Віддруковано

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах посилення глобалізаційних економічних процесів, виходу вітчизняного підприємництва на транснаціональні та світові ринки, загострення конкурентної боротьби та кризових явищ в економіці країни все більш нагальними стають питання професійної підготовки висококваліфікованих фахівців-економістів. Однією з характерних особливостей професійної діяльності економіста сьогодні вважається підвищена ймовірність виникнення конфліктних ситуацій у середовищі професійного спілкування. При цьому наслідки професійних конфліктів можуть бути вкрай негативними не тільки для самих економістів (непорозуміння з колегами по роботі, неприйняття працівника колективом, звільнення, пошук нової роботи та ін.), але й для підприємства (установи, організації), де працює фахівець. Отже, конфлікти у професійній діяльності економіста неминучі, вони негативно позначаються на всіх учасниках конфлікту та економічній сфері в цілому, що обумовлює важливість формування конфліктологічної компетентності у майбутніх економістів ще під час навчання у вищому навчальному закладі.

Аналіз наукового доробку у галузі педагогіки, психології, філософії та соціології свідчить про те, що сучасні теоретичні та практичні основи конфліктології базуються на здобутках видатних стародавніх мислителів (Емпідокл, Геракліт, Епікур, Аристотель, Платон), філософів епохи Відродження та Нового часу (Ф. Бекон, Г. Гегель, Т. Гоббс, Д. Дідро, І. Кант, Ш. Монтеск'є, Т. Мор, О. Рабле, Ж.-Ж. Руссо, Г. Спенсер), засновників провідних соціологічних та психологічних теорій конфліктів (Н. Гришина, М. Дойч, К. Левін, Д. Мід, Дж. Мутон, К. Роджерс, К. Хорні, У. Юрі) та ін.

Міждисциплінарний контекст проблеми формування конфліктологічної компетентності висвітлено у працях з теорії і практики управління конфліктами в організаціях – конфлікт-менеджменту (В. Андреев, Є. Бабосов, О. Бреус, С. Ємельянов, Д. Зеркін, Н. Кошечко, О. Криворучко, Н. Новікова та ін.), психології конфліктів (Є. Богданов, Т. Бондаревська, О. Бреус, Н. Гришина, В. Зазикін, Г. Ложкін, Л. Петровська, А. Слободянюк, Б. Хасан та ін.), соціології конфліктів (А. Здравомислов, А. Дмитрієв, Л. Козер, М. Руткевич, Є. Степанов та ін.), політології конфліктів (Д. Фельдман та ін.).

Науковцями здійснено низку дослідних розвідок у напрямі формування конфліктологічної компетентності фахівців різних спеціальностей: економістів (О. Бондарєва, О. Семенов, Т. Сірик, Е. Скибицький), управлінців (О. Денисов, І. Матійків, В. Черевко), фахівців з міжнародних економічних відносин (В. Вишпольська), фахівців митної служби (Д. Івченко), фахівців сфери послуг (С. Калаур), педагогів (Г. Бережна, Т. Дзюба, А. Левкович, М. Леонов, Є. Сгоннікова, Л. Ярослав), соціальних педагогів (І. Козич та ін.).

Теоретичні та методичні аспекти підготовки майбутніх економістів і формування у них різного роду компетентностей висвітлено у працях Н. Болюбаш, Є. Бондарєвої, Н. Боярчук, В. Вишпольської, С. Горобець,

Є. Іванченко, О. Загородної, С. Каземирової, Т. Колбіної, О. Лисак, Ю. Михальчук, Н. Самачук, О. Семенов, Е. Скибицького, О. Набоки та ін.

Питанням посиленої ролі гуманітарних дисциплін у навчально-виховному процесі студентів вищих навчальних закладів присвячено праці таких дослідників, як С. Амеліна, О. Андрійчук, Г. Балл, Н. Бондар, С. Гончаренко, В. Гриців, О. Зеленська, І. Когут, О. Коломієць, О. Корж, Е. Лузік, Ю. Олару, Л. Оршанський, В. Пархоменко, І. Пастирська, О. Прокопова, Н. Рожанська, О. Романовський, Ю. Халаджі, І. Чистовська, Т. Шевчук, Д. Щєпова та ін.

Водночас результати наукового пошуку праць з питань формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін довели їх частковість у висвітленні зазначеної проблеми, що обумовило актуальність дослідження.

Аналіз теоретичних напрацювань учених щодо підготовки майбутніх економістів до професійної діяльності у напрямі формування у них конфліктологічної компетентності дав змогу констатувати низку *суперечностей*: між стрімким зростанням вимог суспільства до якості професійної діяльності економістів у конфліктному середовищі й рівнем їх професійної підготовки у вищих навчальних закладах; потребою у висококваліфікованих економістах, здатних ефективно запобігати професійним конфліктам та вирішувати їх, і недостатньою сформованістю у них конфліктологічної компетентності; наявністю потенційних можливостей гуманітарних дисциплін для формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів та недосконалістю існуючої технології формування цієї компетентності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Необхідність усунення зазначених суперечностей, практичне значення досліджуваної проблеми і недостатнє опрацювання її теоретичних та прикладних аспектів визначили тему наукового дослідження: **„Формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін”**.

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає основним напрямам досліджень науково-дослідної лабораторії інноваційних методів навчання і кафедри педагогіки та психології ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”, проведених у межах комплексних наукових тем: „Модернізація професійно-педагогічної освіти в Україні в умовах інтеграції до світового освітнього простору” (державний реєстраційний номер 0112U002287) і „Теоретичні та методичні засади моделювання компетентнісної професійної освіти у контексті євроінтеграції” (державний реєстраційний номер 0717U004331). Тему дисертації затверджено вченою радою ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” (протокол № 1 від 12 лютого 2016 р.).

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх економістів.

Предмет дослідження – технологія формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні засади формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, розробити та експериментально перевірити технологію реалізації цього процесу.

Гіпотеза дослідження. Успішність формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів забезпечується технологією, спрямованою на формування когнітивного, мотиваційного, управлінського та соціального компонентів конфліктологічної компетентності, яка передбачає реалізацію підготовчо-цільового, змістово-процесуального, контрольнокоригувального етапів і оптимальне поєднання інтерактивних методів навчання, здатних гарантувати ефективність формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначено й вирішено такі **завдання дослідження**:

1. На підставі аналізу філософської, соціологічної та психологопедагогічної літератури розкрити теоретичні засади формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів.

2. Обґрунтувати компонентно-структурний склад феномену „конфліктологічна компетентність майбутніх економістів”.

3. Визначити можливості гуманітарних дисциплін як підґрунтя формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів.

4. Розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технологію формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

5. Розробити комплекс навчально-методичних матеріалів для забезпечення ефективності процесу реалізації технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів.

Теоретико-методологічні засади дослідження становлять: філософські положення про єдність теорії та практики, взаємозумовленість та взаємозв'язок об'єктивних та суб'єктивних чинників розвитку особистості; наукові положення системного (В. Афанасьєв, Є. Іванченко, Н. Кошелева, Е. Юдін), особистісно-орієнтованого (Л. Барановська, Е. Зеєр, Н. Кошелева, О. Набока, І. Ярощук), гуманістичного (О. Андрійчук, Г. Балл, О. Коломієць, Н. Рожанська, Т. Шевчук), особистісно-діяльнісного (Н. Болюбаш, Л. Максимчук), синергетичного (В. Андрєєв, О. Вознюк, Н. Кошелева, Н. Шульга), компетентнісного (Н. Боярчук, І. Зімня, О. Ларіонова, Л. Максимчук, О. Яковенко) підходів; концептуальні положення соціологічних (А. Веремчук, Л. Козер, Л. Петровська), психологічних (М. Башкін, Є. Богданов, О. Бреус, Б. Хасан), управлінських (Д. Дзвінчук, С. Ємельянов, Н. Кошечко, Е. Уткін) теорій конфлікту; теоретичні засади професійної економічної освіти (Н. Болюбаш, В. Вишпольська, А. Грушева, В. Черевко, О. Шмерко), професійної компетентності (Є. Брюховецька, В. Мачуйський, М. Мілохіна, В. Чорнобай, В. Ягупов), формування конфліктологічної компетентності студентів економічних спеціальностей (Т. Браніцька, О. Денисов, Є. Іванченко, М. Коростелін, С. Філь), конфлікт-менеджменту (В. Андрєєв, О. Бреус, С. Ємельянов, Д. Зеркін, О. Криворучко,

Н. Новікова), психології конфліктів (Є. Богданов, Т. Бондаревська, О. Бреус, Н. Гришина, В. Зазикін, Г. Ложкін, Л. Петровська, А. Слободянюк, Б. Хасан та ін.); освітні технології, зокрема технології інтерактивного навчання, у ВНЗ (Н. Волкова, О. Загородна, І. Куламіхіна, Н. Маковецька, Ю. Сорокопуд) та ін.

Методи дослідження. Розв'язання поставлених у роботі завдань забезпечено через використання загальнонаукових методів дослідження. Для досягнення мети і реалізації завдань дослідження використано комплекс таких **методів**: *теоретичні* – аналіз філософської, соціологічної, педагогічної, психологічної літератури, індукція і дедукція, аналогія, зіставлення, синтез, порівняння – для визначення ключових теоретичних понять дисертаційної роботи, особливостей формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів; узагальнення і систематизація концептуальних теоретичних положень – для розробки та обґрунтування технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; *емпіричні* – анкетування, бесіда, педагогічне спостереження, тестування – для діагностування рівня сформованості конфліктологічної компетентності майбутніх економістів, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) з метою перевірки ефективності запропонованої технології; *методи математичної статистики* – для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася впродовж 2014–2017 рр. на базі ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”, Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, Криворізького металургійного інституту Національної металургійної академії України, Класичного приватного університету та ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет”.

В експериментальному дослідженні брали участь 19 викладачів та 283 студенти спеціальностей 051 „Економіка”, 073 „Менеджмент”, 072 „Фінанси, банківська справа та страхування”, з яких 145 осіб – в експериментальній групі (ЕП) та 138 осіб – у контрольній групі (КП).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:

– *вперше* як особливу педагогічну проблему досліджено формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; науково обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено технологію формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів на підставі системного, особистісно-орієнтованого, гуманістичного, особистісно-діяльнісного, синергетичного та компетентнісного підходів, яка містить такі етапи: підготовчо-цільовий, змістово-процесуальний, контрольнo-коригувальний;

– *уточнено й конкретизовано* понятійно-категоріальний апарат дослідження („конфлікт”, „конфліктологічна компетентність”, „технологія формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів”); компонентно-структурний склад феномену „конфліктологічна компетентність майбутніх економістів”; можливості гуманітарних дисциплін у процесі формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів;

– *удосконалено* форми (практичні та семінарські заняття, самостійна робота, співнавчання, взаємонавчання) та інтерактивні методи навчання (проблемні, тренінгові, ігрові, проектні, ситуаційні), спрямовані на формування когнітивного, мотиваційного, управлінського та соціального компонентів конфліктологічної компетентності майбутніх економістів;

– *набули подальшого розвитку*: наукові уявлення про місце конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у складі професійної компетентності, а також природу професійної діяльності економіста як середовища реалізації конфліктологічної компетентності, сутність, структуру, критерії, показники й рівні сформованості конфліктологічної компетентності майбутніх економістів; діагностичний інструментарій конфліктологічної компетентності майбутніх економістів; ідеї системного, особистісно-орієнтованого, гуманістичного, особистісно-діяльнісного, синергетичного та компетентнісного підходів в рамках досліджуваної проблеми.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає: в розробці та впровадженні технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, що може бути застосована як основа моделювання відповідного процесу для студентів вищих навчальних закладів; модифікації та коригуванні змісту навчальних дисциплін „Філософія”, „Ділова іноземна мова”, „Конфліктологія”, „Соціологія”; розробці програми та навчально-методичного забезпечення спецкурсу „Конфліктологія професійної діяльності економістів”, який впроваджено у навчальний процес ВНЗ; розробці банку тренінгових програм, комплексу ділових ігор, навчальних проектів, ситуаційних вправ, спрямованих на формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів.

Основні положення дисертації можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії та практики професійної освіти, зокрема у підготовці фахівців економічних спеціальностей, системі підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів, самоосвітній діяльності майбутніх економістів.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” (довідка про впровадження №552/1 від 15.06.2017 р.), Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка про впровадження №1/660/1 від 15.05.2017 р.), Криворізького металургійного інституту Національної металургійної академії України (довідка про впровадження №01/37-116 від 29.05.2017 р.), Класичного приватного університету (довідка про впровадження №739 від 19.04.2017 р.) та ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” (довідка про впровадження №68-17-333/1 від 04.05.2017 р.).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження репрезентовано в доповідях і повідомленнях на наукових, науково-практичних та науково-методичних конференціях різних рівнів: *міжнародних*: „Психологія и педагогика в современном мире: вызовы и решения” (Москва, 2015), „Актуальні наукові дослідження в сучасному світі” (Переяслав-Хмельницький,

2016), „Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики” (Одеса, 2016), „Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук” (Одеса, 2017), „Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології” (Львів, 2017), „Особистість, сім'я та суспільство: питання педагогіки, психології, політології та соціології” (Шумен, Болгарія, 2017); *всеукраїнських*: „Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи” (Запоріжжя, 2016), „Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи” (Дніпро, 2015, 2016, 2017), „Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття” (Харків, 2016), „Фактори розвитку педагогіки і психології у XXI столітті” (Харків, 2017).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дослідження відображено у 19 публікаціях, з яких: 6 одноосібних статей у наукових фахових виданнях (зокрема 4 статті – у виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття – у зарубіжних виданнях), 13 статей і тез доповідей – у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел зі 362 найменувань на 40 сторінках і 37 додатків на 160 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації складає 201 сторінку. Дисертація містить 22 таблиці та 17 рисунків. Загальний обсяг дисертації складає 16,88 др. арк., з них обсяг основного тексту – 8,38 др. арк.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання роботи; описано теоретичні засади, методи дослідження; конкретизовано наукову новизну; розкрито практичне значення здобутих результатів; подано відомості про апробацію, публікації та структуру дисертації.

У першому розділі – **„Теоретичні засади формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін”** – досліджено теоретичні засади формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів; здійснено компонентно-структурний аналіз феномену „конфліктологічна компетентність майбутніх економістів”; охарактеризовано можливості гуманітарних дисциплін у формуванні конфліктологічної компетентності майбутніх економістів.

На основі аналізу наукових поглядів на сутність конфлікту як невід'ємної складової соціальної взаємодії детерміновано різні смислові конструкції: протилежність цілей, позицій, поглядів, ідей, переконань (Д. Дзвінчук, Т. Дуткевич, А. Здравомислов, Н. Коломийський, Є. Степанов); протиріччя між суб'єктами соціальної взаємодії (В. Андреев, Л. Галіцина, С. Ємельянов, Г. Жекало, А. Здравомислов, Е. Уткін); боротьба, протиборство, протидія як процес (Н. Гришина, Д. Дзвінчук, А. Дмитрієв, С. Ємельянов,

Н. Коломийський, А. Липницький, П. Прибутко, В. Рибінцев); стан ворожості та агресії (Ю. Мацієвський, Д. Фельдман); спосіб вирішення протиріч (А. Анцупов, А. Шипілов); неминучість ворожнечі (А. Кібанов, І. Ворожейкін, Д. Захаров, Д. Фельдман). За результатами узагальнення наукових поглядів на природу досліджуваного явища запропоновано розуміти конфлікт як зіткнення протилежно спрямованих поглядів, переконань, ціннісних орієнтацій та ідей окремих соціальних суб'єктів, що може призводити як до конструктивних, так і негативних наслідків, і має бути вирішене з метою досягнення якісно нового рівня соціальної взаємодії. Виявлено причини виникнення конфліктів (суб'єктивні та об'єктивні), функції (конструктивні та деструктивні), шляхи запобігання конфліктам, їх вирішення та врегулювання.

На підставі аналізу змісту, функцій, особливостей професійної діяльності економістів (Н. Болюбаш, Н. Боярчук, І. Власюк, О. Загородна, С. Каземірова, Г. Копил, О. Лисак, Н. Самарчук, Т. Сірик, О. Шломенко, О. Шмерко) доведено доцільність конфліктологічної компетентності у складі професійної компетентності економістів, яка презентована з позиції тривекторного підходу, а саме в контексті індивідуального (робоче місце), колективного (робоча група або трудовий колектив) та суспільного (зовнішнє середовище, контрагенти) рівнів охоплення.

Вивчення поняття „конфліктологічна компетентність” у педагогічних, психологічних та соціологічних дослідженнях (М. Башкін, Т. Браницька, О. Воронцова, О. Денисов, Є. Іванченко, Д. Івченко, С. Калаур, І. Козич, Л. Котлова, І. Матійків, Ю. Михальчук, С. Філь, Б. Хасан та ін.) дало можливість виявити сутнісні ознаки такої компетентності, результатом чого стало її визначення: *конфліктологічна компетентність – це здатність фахівця вміло ідентифікувати конфлікти, що можуть виникати в його оточенні, діагностувати їх причини, формувати шляхи їх конструктивного вирішення та (або) можливого запобігання і зменшення негативних наслідків прояву конфліктів на основі наявних знань, умінь та навичок.*

Компонентно-структурний аналіз феномену „конфліктологічна компетентність майбутніх економістів” дозволив виокремити у його складі такі компоненти: мотиваційний (емоційно-вольова та конструктивна компетентності); когнітивний (нормативна, особистісна та креативна компетентності); управлінський (проектувальна, рефлексивна, регулятивна, ситуаційна та профілактична компетентності); соціальний (поведінкова та етична компетентності). Виокремлено показники кожного з компонентів досліджуваного конструкту: *мотиваційний* – мотивація досягнення у запобіганні конфліктам та врегулюванні їх; потреба у безконфліктній взаємодії на основі розробки стратегії моделювання конструктивних відносини з учасниками конфлікту; *когнітивний* – повнота та міцність засвоєння системи знань про сутність, природу, види, ознаки, структуру конфліктів, причини їх виникнення, особливості перебігу, динаміку розвитку та наслідки, стратегію і тактику технологій запобігання конфліктам у професійній діяльності на різних рівнях, врегулювання конфліктів та зменшення негативного впливу їх наслідків як на учасників конфлікту, так і на оточуюче конфліктне середовище; *управлінський* – правильність і швидкість виконання дій з формулювання й

аналізу конфліктної ситуації та способів її вирішення, вибору оптимального рішення та його реалізації, контролю та коригування, інформаційного забезпечення процесів запобігання конфліктам та вирішення їх; рівень прояву у студентів умінь з прийняття рішень щодо запобігання конфліктам та їх урегулювання; *соціальний* – рівень застосування моральних регуляторів поведінки у конфліктній ситуації та дотримання етичних норм і принципів у відношенні до опонентів. Визначено рівні сформованості досліджуваного феномену (високий, достатній, низький) та розкрито їх зміст.

На підставі аналізу наукових праць дослідників щодо ролі гуманітарних дисциплін у професійній підготовці майбутніх фахівців (С. Амеліна, О. Андрійчук, Г. Балл, Н. Бондар, С. Вдович, Б. Воронкова, С. Гончаренко, В. Гриців, І. Когут, О. Корж, О. Лещенко, Е. Лузік, Н. Мамедов, Л. Нікіфорова, В. Пархоменко, І. Пастирська, О. Прокопова, Н. Рожанська, П. Сікорський, В. Скалацький, Т. Шевчук, Д. Щєпова та ін.) виявлено їх можливості щодо формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів, які втілюються у виховному, соціальному, культурно-духовному та морально-етичному потенціалі змісту навчального матеріалу, а також обґрунтовано сукупність гуманітарних дисциплін, які є доцільними у вирішенні досліджуваних завдань („Філософія”, „Соціологія”, „Ділова іноземна мова”, „Конфліктологія”).

Зазначені теоретичні уявлення про сутність і структуру конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін стали вагомим підґрунтям для розробки технології навчання, реалізація якої гарантувала б досягнення цілей, поставлених у дослідженні.

У другому розділі – **„Обґрунтування та експериментальна перевірка технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін”** – теоретично обґрунтовано технологію формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, конкретизовано поетапну її реалізацію, наведено результати експериментальної перевірки.

Аналіз наукових розвідок з педагогічних технологій і технологій навчання (С. Амеліна, Н. Болюбаш, В. Вишпольська, Н. Волкова, С. Горобець, В. Гриців, А. Грушева, О. Загородна, Є. Іванченко, Д. Івченко, С. Каземирова, М. Коростелін, І. Куламіхіна, О. Лисак, Л. Максимчук, Ю. Мендрух, А. Нісімчук, Н. Самарук, О. Семеног, Е. Скибицький, В. Черевко, О. Шломенко, О. Шмерко) уможливив визначення *технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін як сукупності методів, прийомів та засобів навчання, форм контролю і коригування, що відповідно до етапів (підготовчо-цільовий, змістово-процесуальний, контроль-коригувальний) впроваджуються у навчальний процес ВНЗ та забезпечують досягнення майбутніми економістами конфліктологічної компетентності* (рис. 1).

Визначено мету використання технології як формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів та низку завдань, що конкретизують цю мету, а саме: оволодіння знаннями щодо сутності та

особливостей виникнення конфліктів в економічному середовищі, класифікації конфліктів у професійній діяльності, спонукання активності у взаємодії з однокурсниками, викладачами, практикуючими економістами і формування навичок розробки стратегії перебігу та вирішення як індивідуальних, так і групових конфліктів; стимулювання студентів до оволодіння майстерністю запобігати конфліктам та ефективно вирішувати їх. Обґрунтовано методологічні засади формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів (системний, особистісно-орієнтований, гуманістичний, особистісно-діяльнісний, синергетичний, компетентнісний підходи), а також принципи організації навчання (інтерактивності, діалогізації, толерантності, індивідуалізації, особистісної свободи, інтегративності).

Підготовчо-цільовий етап технології передбачав планування і прогнозування результатів навчання, а саме: теоретико-методичну підготовку викладачів вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку економістів, до формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів шляхом проведення навчально-методичного семінару „Формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів”; розробку навчально-методичного забезпечення технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; попередню діагностику рівня сформованості конфліктологічної компетентності у майбутніх економістів.

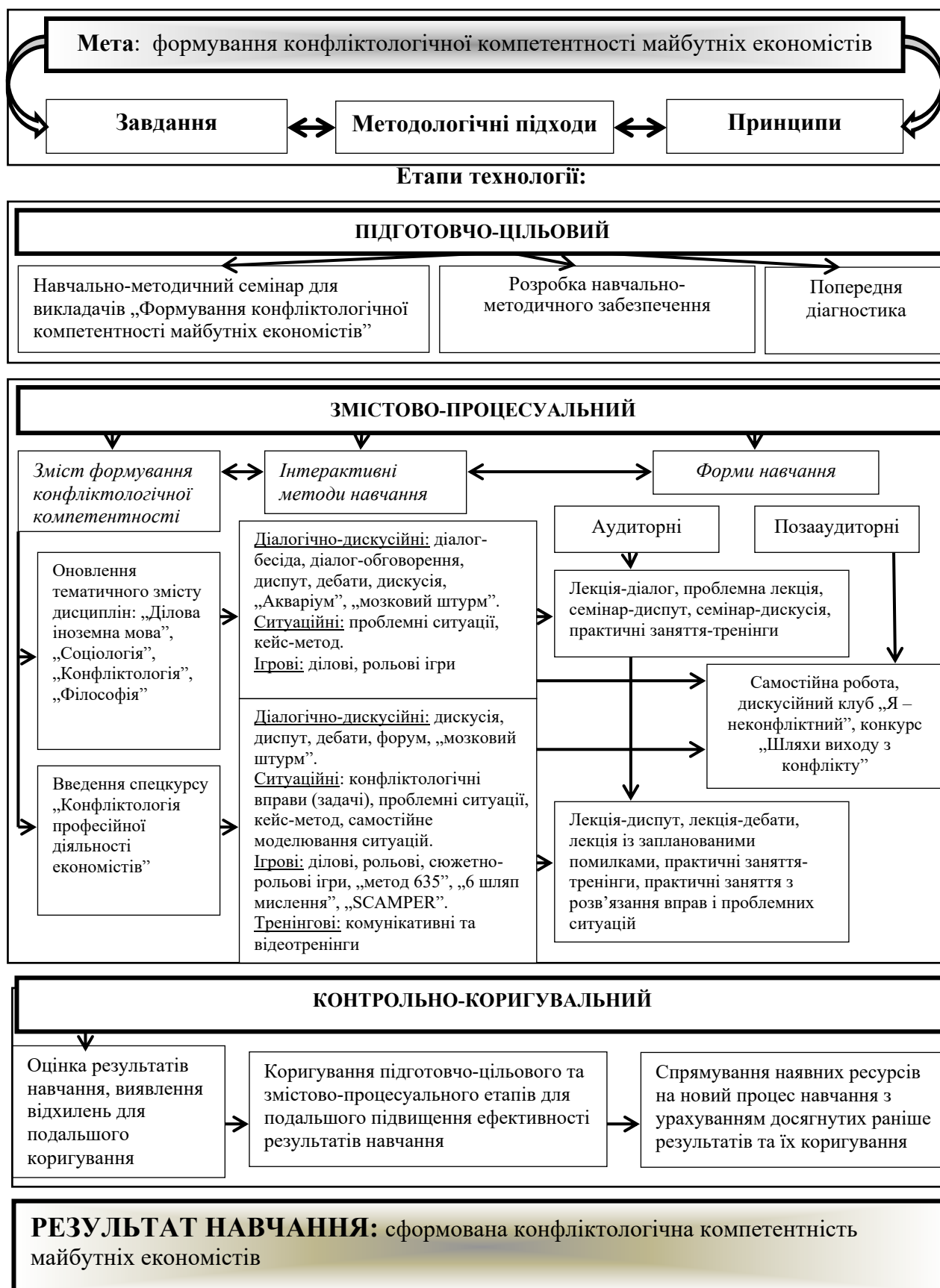
Змістово-процесуальний етап полягав у засвоєнні студентами комплексу знань та формуванні відповідних умінь, необхідних для виконання професійних функцій, реалізація яких базується на конфліктологічній компетентності.

Оснoву цього етапу становив скоригований зміст навчальних дисциплін „Філософія”, „Соціологія”, „Конфліктологія” та „Ділова іноземна мова”, збагачений теоретичними знаннями щодо сутності, причин появи, особливостей перебігу і можливостей запобігання конфліктам та їх врегулювання, а також авторського спецкурсу „Конфліктологія професійної діяльності економістів”.

Дослідження передбачало імплементацію співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, мікрогрупове навчання у співпраці) у такі форми навчання: лекція, практичне заняття, самостійна робота.

Репрезентовано інтерактивні методи навчання: *діалогічно-дискусійні* (діалог-бесіда, діалог-обговорення, диспут, дебати, дискусія, „Акваріум”, форум, „мозковий штурм”), *ситуаційні* (конфліктологічні вправи (задачі), проблемні ситуації, кейс-метод, самостійне моделювання ситуацій), *ігрові* (ділові, рольові, сюжетно-рольові ігри, „метод 635”, „6 шляп мислення”, „SCAMPER”), *тренінгові* (комунікативні та відеотренінги).

У розділі 2 показано, що формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін має здійснюватися через чітко сплановану інтеграцію аудиторної, самостійної та позааудиторної роботи, діяльність постійно діючого дискусійного клубу „Я – неконфліктний”, а також організацію зустрічей з провідними фахівцями-економістами.

Рис. 1. Технологія формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін

Контрольно-коригувальний етап передбачав оцінку результатів навчання, аналіз досягнення поставленої мети та виявлення відхилень від запланованих результатів з метою подальшого коригування процесу навчання.

У дослідженні, виконаному впродовж трьох років (2014–2017), взяли участь 283 студенти спеціальностей 051 „Економіка”, 073 „Менеджмент”, 072 „Фінанси, банківська справа та страхування”, яких поділено на контрольну (138 студентів) та експериментальну (145 студентів) групи. Крім того, до експерименту було залучено 19 викладачів зазначених вище навчальних закладів, а також 124 студенти інших економічних спеціальностей – 071 „Облік і оподаткування”, 075 „Маркетинг”.

Реалізація *підготовчо-цільового етапу* технології передбачала теоретико-методичну підготовку викладачів гуманітарних дисциплін до формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка була здійснена шляхом проведення навчально-методичного семінару „Формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів”.

На цьому етапі було розроблено навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх економістів у напрямі формування конфліктологічної компетентності (комплекс ситуаційних вправ, творчих завдань дискусійного характеру, кейсів, тренінгів, ділових ігор) та здійснено попередню діагностику сформованості компонентів конфліктологічної компетентності майбутніх економістів.

Для реалізації *змістово-процесуального етапу* технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів під час експерименту використовувалися відповідні мотиваційно-спонукальні прийоми, зокрема бесіда, створення проблемної ситуації, творчі завдання, завдання типу „незакінчене речення”, „ситуації успіху” тощо. Було оновлено зміст навчальних дисциплін („Ділова іноземна мова”, „Філософія”, „Соціологія”, „Конфліктологія”), а також розроблено спецкурс „Конфліктологія професійної діяльності економістів”, спрямований на формування когнітивного, мотиваційного, управлінського та соціального компонентів конфліктологічної компетентності майбутніх економістів.

Виявлено суттєву ефективність таких інтерактивних методів навчання: діалогічно-дискусійні (діалог-бесіда, діалог-обговорення, диспут, дебати, дискусія, „Акваріум”, мозковий штурм „Методи аналізу конфліктів, основні принципи побудови картографії конфлікту”); ігрові (ділові ігри („Скарга як інструмент менеджера”, „Скульптура конфлікту”, „Зона комфорту”, „Переговори і медіація”), „метод 635”, „6 шляп мислення”, „SCAMPER”); ситуаційні (проблемні ситуації, ситуаційні вправи, вправи типу „незакінчене речення”, кейси („Ситуація із секретарем”, „Некерований конфлікт: причини та технології управління”)); тренінгові (ввідний тренінг О.Г. Шевченко „Спілкування і конфлікти”, конфліктологічний тренінг Дж. Бертона, „Вирішення і профілактика конфліктів”, „Робота з власним емоційним станом”, „Світ без конфлікту”, а також авторський тренінг „Профілактика конфліктних ситуацій”). Серед технік реалізації вищенаведених інтерактивних методів

навчання доцільними виявилися такі: ротація ролей, дублювання, паралель, відображення, підтримка, монолог, німий помічник, консультаційна група, розстановка, перегравання.

Реалізація зазначеного етапу передбачала залучення студентів до позааудиторної роботи шляхом участі у діяльності дискусійного клубу „Я – неконфліктний”. Самостійна робота студентів з оволодіння конфліктологічною компетентністю також була спрямована на самостійне вивчення низки матеріалів, опрацювання вправ, перегляд відеофайлів та написання есе з обраної тематики.

На *контрольно-коригувальному* етапі здійснено діагностику конфліктологічної компетентності студентів, виявлено відхилення від запланованих результатів, реалізовано коригувальні заходи.

Ефективність реалізації технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін відображено у динаміці рівнів сформованості аналізованої компетентності у студентів контрольної та експериментальної груп (табл. 1).

Таблиця 1

Зміна рівнів сформованості конфліктологічної компетентності у студентів контрольної та експериментальної груп

Рівень сформованості	КГ		ЕГ	
	Етап експерименту			
	Констатувальний	Контрольний	Констатувальний	Контрольний
Високий	14,7	16,7	16,7	29,5
Достатній	43,8	46,2	44,2	51,7
Низький	41,5	37,1	39,1	18,8

Так, більшість студентів ЕГ на початок експерименту мали достатній та низький рівні сформованості конфліктологічної компетентності, які становили 44,2 і 39,1%. Натомість на кінець експерименту в ЕГ було зафіксовано такі результати: високого рівня досягли 29,5% студентів, достатній рівень збільшився до 51,7% за рахунок зменшення низького рівня, який становив 18,8%.

Аналіз результатів експерименту свідчить про те, що частково формування конфліктологічної компетентності досягається й за традиційною системою навчання майбутніх економістів. На це вказує збільшення кількості респондентів КГ, які після вивчення тих самих курсів, але за традиційною програмою, мають високий (+2%), достатній (+0,4%) і низький рівень (-2,4%) сформованості конфліктологічної компетентності. Разом з тим кількість студентів КГ, які мають лише достатні й низькі показники, залишається досить значною порівняно з ЕГ. Це дає можливість стверджувати, що результати експериментальної перевірки в цілому доводять ефективність запропонованої технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Статистична значущість отриманих

результатів підтверджена за допомогою критерію φ^* Фішера. Відмінності в КГ до та після формувального етапу експерименту були статистично незначущими ($\varphi_{емп}^* = 0,258$ менше за критичне 1,64). Відмінності в ЕГ до та після експерименту виявилися статистично значущими ($\varphi_{емп}^* = 5,320$ більше за критичне 1,64).

Таким чином, у дисертаційній роботі досліджено проблему формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів та запропоновано новий підхід до її вирішення, що полягає у запровадженні технології формування конфліктологічної компетентності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Узагальнення результатів дослідження дозволило констатувати, що мету дисертаційної роботи досягнуто, а вирішені завдання та підтверджена гіпотеза стали підґрунтям для формування таких **висновків**:

1. На підставі аналізу філософських, соціологічних та психолого-педагогічних праць розкрито теоретичні засади формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів, основу яких становлять: ідеї філософів, соціологів, психологів, які визначили зміст конструкту „конфлікт”, сутнісні ознаки, функції (конструктивні та деструктивні), причини виникнення (суб’єктивні та об’єктивні), шляхи запобігання конфліктам, їх вирішення та врегулювання; наукові дослідження, в яких окреслено основні підходи до професійної компетентності економістів, її компонентного складу, конфліктологічної компетентності як складової професійної компетентності фахівців; дослідження, що розкривають зміст, функції, особливості професійної діяльності економістів. Це дозволило експлікувати поняття „конфліктологічна компетентність майбутніх економістів”, яке презентоване як здатність фахівця вміло ідентифікувати конфлікти, що можуть виникати в його оточенні, діагностувати їх причини, формувати шляхи їх конструктивного вирішення та (або) можливого запобігання і зменшення негативних наслідків їх прояву на основі наявних знань, умінь та навичок.

2. Проведений компонентно-структурний аналіз феномену „конфліктологічна компетентність майбутніх економістів” дозволив виокремити у його складі такі компоненти: *мотиваційний* – мотивація досягнення щодо запобігання конфліктам та їх врегулювання; потреба у безконфліктній взаємодії на основі розробки стратегії моделювання конструктивних відносини з учасниками конфлікту; *когнітивний* – повнота та міцність засвоєння системи знань про сутність, природу, види, ознаки, структуру конфлікту, причини їх виникнення, особливості перебігу, динаміку розвитку та наслідки, стратегію і тактику технологій запобігання конфліктам у професійній діяльності на різних рівнях, врегулювання конфліктів та зменшення негативного впливу їх наслідків як на учасників конфлікту, так і на оточуюче конфліктне середовище; *управлінський* – правильність і швидкість виконання дій з формулювання й аналізу конфліктної ситуації та способів її вирішення, вибору оптимального рішення та його реалізації, контролю і коригування, інформаційного забезпечення процесів запобігання конфліктам та їх вирішення; рівень прояву у студентів умінь з прийняття рішень щодо запобігання конфліктам та їх врегулювання; *соціальний* – рівень застосування

моральних регуляторів поведінки у конфліктній ситуації та дотримання етичних норм і принципів у відношенні до опонентів. Детерміновано рівні сформованості досліджуваного феномену (високий, достатній, низький) та розкрито їх зміст.

3. У дослідженні визначено можливості гуманітарних дисциплін у формуванні конфліктологічної компетентності майбутніх економістів (виховні, соціальні, культурно-духовні та морально-етичні), реалізація яких має здійснюватися через інтеграцію знань з різних дисциплін гуманітарної підготовки, залучення студентів до активної пізнавальної діяльності завдяки комплексному і творчому застосуванню ефективних методів навчання й забезпечувати формування здатності до безконфліктної поведінки та налагодження ефективних комунікативних і трудових відносин. Також обґрунтовано сукупність гуманітарних дисциплін, які є доцільними у вирішенні поставлених завдань дослідження („Філософія”, „Соціологія”, „Ділова іноземна мова”, „Конфліктологія”).

4. Теоретично обґрунтовано та експериментально визначено доцільність технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка базується на системному, особистісно-орієнтованому, гуманістичному, особистісно-діяльнісному, синергетичному, компетентнісному підходах, принципах організації навчання (інтерактивності, діалогізації, толерантності, індивідуалізації, особистісної свободи, інтегративності) і містить такі етапи: підготовчо-цільовий, змістово-процесуальний, контрольнo-коригувальний.

Підготовчо-цільовий етап технології орієнтовано: на теоретико-методичну підготовку викладачів вишу щодо формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів шляхом проведення навчально-методичного семінару „Формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів”; розробку навчально-методичного забезпечення процесу формування у студентів конфліктологічної компетентності; попередню діагностику рівня сформованості конфліктологічної компетентності у майбутніх економістів.

Змістово-процесуальний етап передбачає засвоєння студентами комплексу знань з оновлених за змістом навчальних дисциплін „Філософія”, „Соціологія”, „Конфліктологія”, „Ділова іноземна мова” та авторського спецкурсу „Конфліктологія професійної діяльності економістів”, а також формування відповідних умінь завдяки використанню діалогічно-дискусійних, ситуаційних, ігрових, тренінгових методів навчання, інтеграції аудиторної, самостійної та позааудиторної роботи; діяльності постійно діючого дискусійного клубу „Я – неконфліктний”, організації зустрічей з провідними фахівцями-економістами.

Контрольнo-коригувальний етап орієнтовано на оцінку результатів навчання, виявлення відхилень від запланованих результатів з метою подальшого коригування процесу навчання.

Узагальнення результатів експериментальної роботи, їх кількісний і якісний аналіз довели ефективність упровадженої технології формування

конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

За результатами аналізу проведеного дослідження констатовано статистично значущу різницю між показниками експериментальної та контрольної груп після експерименту, підтверджену за допомогою критерію φ^* Фішера: емпіричні значення критерію (в ЕГ $\varphi_{емп}^* = 5,320$; $\varphi^*_{критич} = 1,64$; $\varphi_{емп}^* > \varphi^*_{критич}$; в КГ $\varphi_{емп}^* = 0,258$ менше за критичне 1,64), що свідчить про безумовну ефективність та достовірність обґрунтованої й експериментально перевіреної технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, а також її навчально-методичного забезпечення.

5. Розроблено комплекс навчально-методичних матеріалів для викладачів економічних вищих навчальних закладів щодо формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів, який містить банк тренінгових програм, комплекс ділових ігор, навчальних проєктів, ситуаційних вправ, завдання для самостійної роботи студентів.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у пошуку психолого-педагогічних умов, що сприятимуть формуванню конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Вошколуп Г.Ю. Оцінка ефективності технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін / Г.Ю. Вошколуп // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. – 2017. – №2(57). – С. 116–121.

Статті у закордонних виданнях та виданнях України,

внесених до міжнародних наукометричних баз

2. Вошколуп Г.Ю. Конфліктологічна компетентність як складова професійної компетентності майбутніх фахівців / Г.Ю. Вошколуп // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – 2016. – №1(11). – С. 184–190¹.

3. Вошколуп Г.Ю. Формування комунікативних здібностей у студентів вищих навчальних закладів за допомогою рольових ігор / Г.Ю. Вошколуп // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць. – Запоріжжя: Класичний приватний університет. – 2015. – №45(98). – С. 432–437².

¹ Міжнародні наукометричні бази даних: Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar, РИНЦ.

² Міжнародна наукометрична база даних: Google Scholar.

4. Вошколуп Г.Ю. Сутність та значення конфліктологічної компетентності у професійній діяльності майбутніх економістів / Г.Ю. Вошколуп // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2017. – №1 (306), лютий. – С. 17–25³.

5. Вошколуп Г.Ю. Технологія формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін / Г.Ю. Вошколуп // Педагогічні науки: зб. наук. праць. – Херсон: Херсонський державний університет, 2017. – Вип. LXXV. – Т. 3. – С. 29–38⁴.

6. Вошколуп А. Компонентно-структурний аналіз феномена „конфліктологіческая компетентность будущих экономистов” / А. Вошколуп // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe. – 2016. – №11(15). – С. 85–94.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Вошколуп Г.Ю. До питання формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів / Г.Ю. Вошколуп // Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28–29 жовтня 2016 р. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2016. – С. 9–12.

8. Вошколуп Г.Ю. До питання формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів / Г.Ю. Вошколуп // Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: матеріали IV Всеукраїнської студентської конференції, 31 березня 2016 р. – Дніпро: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2016. – С. 47–49.

9. Вошколуп Г.Ю. Комунікативна толерантність як професійна компетентність майбутнього економіста / Г.Ю. Вошколуп // Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: матеріали III Всеукраїнської студентської конференції, 2 квітня 2015 р. – Дніпро: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2015. – С. 34–37.

10. Вошколуп А.Ю. Повышение уровня коммуникативности будущих специалистов-экономистов с помощью интерактивных методов обучения / А.Ю. Вошколуп // Психология и педагогика в современном мире: вызовы и решения: материалы 39-й научно-практической конференции психологических и педагогических наук, 16 декабря 2015 г. – Москва: Московский научный центр психологии и педагогики, 2015. – С. 53–54.

11. Вошколуп Г.Ю. Формування комунікаційних здібностей у студентів економічних спеціальностей / Г.Ю. Вошколуп // Актуальные научные исследования в современном мире: материалы IX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 26–27 січня 2016 р. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, 2016. – С. 65–68.

12. Вошколуп Г.Ю. Рольові ігри як засіб формування комунікативних умінь майбутніх фахівців / Г.Ю. Вошколуп // Актуальные научные

³ Міжнародна наукометрична база даних: Google Scholar.

⁴ Міжнародні наукометричні бази даних: Google Scholar, Index Copernicus.

исследования в современном мире: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22–23 грудня 2015 р. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”, 2015. – С. 31–33.

13. Вошколуп Г.Ю. Дослідження природи і причин конфліктів у контексті формування конфліктологічної компетентності при підготовці економістів / Г.Ю. Вошколуп // Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16–17 грудня 2016 р. – Одеса: Південна фундація педагогіки, 2016. – С. 107–110.

14. Вошколуп Г.Ю. Сутність і причини появи конфліктів у професійній діяльності майбутніх економістів / Г.Ю. Вошколуп // Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17–18 лютого 2017 р. – Одеса: Південна фундація педагогіки, 2017. – С. 67–72.

15. Вошколуп Г.Ю. Місце конфліктологічної компетентності у складі професійної компетентності майбутніх економістів / Г.Ю. Вошколуп // Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття: матеріали науково-практичної конференції, 9–10 грудня 2016 р. – Харків: Східноукраїнська організація „Центр педагогічних досліджень”, 2016. – С. 53–57.

16. Вошколуп Г.Ю. Формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів з використанням відповідної навчальної дисципліни / Г.Ю. Вошколуп // Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції, 23 березня 2017 р. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2017. – С. 36–39.

17. Вошколуп Г.Ю. Роль гуманітарних дисциплін у загальному формуванні фахівця з вищою освітою / Г.Ю. Вошколуп // Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 червня 2017 р.: тези доповідей. – Львів. Львівська педагогічна спільнота, 2017. – С. 106–110.

18. Вошколуп Г.Ю. Методичні аспекти реалізації технології формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів при вивченні гуманітарних дисциплін / Г.Ю. Вошколуп // Фактори розвитку педагогіки і психології у XXI столітті: матеріали науково-практичної конференції, 9–10 червня 2017 р. – Харків: Східноукраїнська організація „Центр педагогічних досліджень”, 2017. – С. 45–49.

19. Вошколуп Г.Ю. Можливості гуманітарних дисциплін у формуванні саме конфліктологічної компетентності майбутніх економістів / Г.Ю. Вошколуп // Особистість, сім'я та суспільство: питання педагогіки, психології, політології та соціології: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16–17 червня 2017 р. – Шумен (Болгарія): Шуменський університет імені Єпископа Костянтина Преславського. Педагогічний факультет, 2017. – С. 29–33.

Вошколуп Г.Ю. Формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”. – Дніпро, 2017.

У дисертації наведено теоретичне обґрунтування і вирішення актуального науково-прикладного завдання щодо формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Досліджено теоретичні засади формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін та обґрунтовано сутність, структуру і критерії конфліктологічної компетентності майбутніх економістів.

Обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено технологію формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка базується на системному, особистісно-орієнтованому, гуманістичному, особистісно-діяльнісному, синергетичному, компетентнісному підходах і містить такі етапи: підготовчо-цільовий, змістово-процесуальний, контрольнo-коригувальний. Розроблено авторський спецкурс „Конфліктологія професійної діяльності економістів”, комплекс навчально-методичних матеріалів для викладачів вищих навчальних закладів щодо формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів.

Ключові слова: конфлікт, професійна компетентність, конфліктологічна компетентність, конфліктологічна компетентність майбутніх економістів, технологія формування конфліктологічної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Вошколуп А.Ю. Формирование конфликтологической компетентности будущих экономистов в процессе изучения гуманитарных дисциплин. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – ВУЗ „Университет имени Альфреда Нобеля”. – Днипро, 2017.

Диссертация посвящена теоретическому обоснованию и решению актуального научно-прикладного задания – формирование конфликтологической компетентности будущих экономистов в процессе обучения гуманитарным дисциплинам.

Исследованы теоретические основы формирования конфликтологической компетентности будущих экономистов в процессе изучения гуманитарных дисциплин.

Проанализированы структурные компоненты конфликтологической компетентности (когнитивный, мотивационный, управленческий и

социальный), детерминированы уровни сформированности исследуемого феномена (низкий, достаточный, высокий) и раскрыто их содержание.

Определены возможности гуманитарных дисциплин относительно формирования конфликтологической компетентности будущих экономистов.

Теоретически обоснована и разработана технология формирования конфликтологической компетентности будущих экономистов в процессе изучения гуманитарных дисциплин, которая базируется на системном, личностно-ориентированном, гуманистическом, личностно-деятельностном, синергетическом, компетентностном подходах, принципах организации обучения (интерактивности, диалогизации, толерантности, индивидуализации, личностной свободы, интегративности) и содержит такие этапы: подготовительно-целевой, содержательно-процессуальный, контрольно-корректирующий.

Раскрыта сущность всех этапов разработанной технологии: подготовительно-целевой (теоретико-методическая подготовка преподавателей вуза к формированию конфликтологической компетентности будущих экономистов путем проведения учебно-методического семинара „Формирование конфликтологической компетентности будущих экономистов”; разработка учебно-методического обеспечения процесса формирования у студентов конфликтологической компетентности; предварительная диагностика уровня сформированности конфликтологической компетентности у будущих экономистов); содержательно-процессуальный (усвоение студентами комплекса знаний, обновленных в соответствии с содержанием учебных дисциплин „Философия”, „Социология”, „Конфликтология”, „Деловой иностранный язык” и авторского спецкурса „Конфликтология профессиональной деятельности экономистов”, а также формирование соответствующих умений благодаря использованию диалогично-дискуссионных, ситуационных, игровых, тренинговых методов обучения; интеграции аудиторной, самостоятельной и внеаудиторной работы; деятельности дискуссионного клуба „Я – неконфликтный”, организации встреч с ведущими специалистами-экономистами); контрольно-корректирующий (ориентирован на оценку результатов обучения, выявление отклонений от запланированных результатов с целью дальнейшего корректирования процесса обучения).

На основе обобщения результатов экспериментальной работы, их количественного и качественного анализа доказана эффективность внедренной технологии формирования конфликтологической компетентности будущих экономистов в процессе изучения гуманитарных дисциплин.

Разработан комплекс учебно-методических материалов для преподавателей высших учебных заведений относительно формирования конфликтологической компетентности будущих экономистов, который содержит банк тренинговых программ, комплекс деловых игр, учебных проектов, ситуационных упражнений, задания для самостоятельной работы.

Ключевые слова: конфликт, профессиональная компетентность, конфликтологическая компетентность, конфликтологическая компетентность

будущих экономистов, технология формирования конфликтологической компетентности будущих экономистов в процессе изучения гуманитарных дисциплин.

Voshkolup H.Yu. The formation of conflictology competence of future economists while in the study of humanitarian subjects. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Alfred Nobel University. – Dnipro, 2017.

The dissertation gives theoretical substantiation and provides the solution of relevant scientific and applied task on the formation of conflictology competence of future economists while in the study of humanitarian subjects.

Theoretical grounds of the formation of conflictology competence of future economists while in the study of humanitarian subjects have been investigated; the essence, structure and criteria of conflictology competence of future economists have been substantiated.

The thesis substantiated, developed and experimentally verified the technology of the formation of conflictology competence of future economists while in the study of humanitarian subjects, which is based on such approaches as system, learner-centered, humanistic, learner-activity, synergetic, and competence ones and contains the following stages: propaedeutic and goal setting, content-and-processual, control-and-correcting.

Original special course of study „Conflictology of economist professional activity” as well as the set of courseware for the teachers of higher school, directed to the formation of conflictology competence of future economists, have been developed.

Key words: conflict, professional competence, conflictology competence of future economists, technology of the formation of conflictology competence of future economists while in the study of humanitarian subjects.